

INGE SIERENS

*Suzannes
oorlog*

Stilte en stof, stof en stilte...
hoe zwaar om dat alles op te tillen.

Uit: *De hand van Götz von Berlichingen*, JEAN RAY

13-1-42

Liefste Pa, Ma en zusje.

Ik ben aangehouden door de
Duitse Politie

Ik zou wat eten, kledren fon-
dergoed en zeep willen. ~~Ik~~ krieft
eten dat bewaard natuurlijk
Meer moet ik clare niet over
schrijven.

Ik geef u allen vele kusjes
en vooral aan mijn kleinste
die waar ik zoveel aan denk
Futurisch geen verdriet maken

Uw liefhebbende zoon en
verloofde Carlo

1

We noemden hem Paul. Zo stond het op het geboortekaartje met daarop een baby die mijn man Richard in blauwe pastelverf had geschilderd. Ikzelf speelde tijdens mijn zwangerschap eerder met de naam Karel, naar mijn overleden broer. Officieel heette hij wel Karel, maar hij werd thuis en door zijn vrienden Carlo genoemd. We noemden hem alleen Koarelken om te lachen.

Ik verdedigde de naam bij Richard, mooi en Vlaams zei ik, maar hij keek telkens bedenkelijk. Hij zei dat Karel in de omgang zou worden verbasterd tot Charles of erger nog: tot het Engelse Charlie, zoals van Chaplin. Ik voerde aan dat hij zelf Richard heette, zoals Richard Leeuwenhart en niet Risjaar zoals in het Frans. Dat iedereen hem zo noemde omdat hij zichzelf zo voorstelde en erop stond dat zijn naam zo werd uitgesproken.

Maar onze zoon werd Paul, naar Cézanne, van wie Richard de stillevens met appels zo bewonderde. Ik had mij er snel mee verzoend. Het was ook een mooie naam, al lag er een lelijke verbastering als Pol of Polleke op de loer. Uiteindelijk schrok ik zelf ook terug voor de naam Karel, om mijn vader en moeder geen onnodig verdriet te doen met een systematische herinnering aan de executie van hun zoon. In die tijd woonden we bij hen in, zoals zoveel jonge koppels na de oorlog. Het zou nog jaren duren voor Richard en ik naar een eigen nest in Merelbeke konden verhuizen.

Paul kwam in januari voor het eerst met Hanna op bezoek. Hij woonde nu een jaar in Parijs en sinds zijn verhuizing begin 1979 kwam hij om de paar weken bij mij langs. Zijn bezoeken waren belangrijker voor mij dan hij beseftte. De echtscheiding van zijn vader Richard, na meer dan dertig jaar huwelijk, had mijn leven helemaal overhoopgehaald. Eigenlijk wist ik niet eens hoe Paul hierover dacht. Ik wist zelfs niet of hij nog contact had met zijn vader. Maar ik was alvast dankbaar voor zijn hulp bij het zoeken naar een appartement en bij de administratieve rompslomp. Gewoonlijk kwam hij op zaterdag rond de middag en verdween hij kort na het avondeten. Waar hij sliep, wist ik niet. Allicht ging hij voor de rest van het weekend in Gent op bezoek bij vrienden.

In januari bracht hij onaangekondigd een vriendin mee, die hij voorstelde als Hanna, een studente uit het laatste jaar geschiedenis aan de Gentse universiteit. Het was een koude winterdag, met striemende regen tegen de ruiten van mijn appartement. Paul en Hanna zaten naast elkaar op de sofa, ikzelf zat tegenover hen met een spinnende Mithra op schoot. Buiten was het bar koud, maar het bezoek voelde behaaglijk aan. Bij aanvang verklaarde Paul niet waarom hij Hanna had meegebracht.

Hij vertelde dat hij binnenkort zou verhuizen naar een eigen stek in Parijs. Het was piepklein, een muizenappartementje noemde hij het. Hij kon bij wijze van spreken een ei bakken vanuit de douche. Het lag op de zesde verdieping, er was geen lift en de huur bedroeg bijna de helft van zijn salaris. Maar alles was beter dan het samenwonen met zijn collega's, zei hij. Tijdens zijn eerste weken in Parijs had hij elke dag een berg afwas gedaan in de gemeenschappelijke keuken, tot hij zoals de anderen uit de gootsteen viste wat hij nodig had en afspoelde onder de kraan. Na verloop van tijd had hij een intense hekel gekregen aan het smerige keukentje, dat ook nog eens op een donkere luchtschacht uitkwam. Overdag speelden de kinderen van een crèche op de binnenplaats onder het raam van zijn kamer. Het was er na het nachtwerk heel moeilijk slapen.

Ik vroeg hem waarom hij dan in hemelsnaam in Parijs bleef. Hij zou als drukker gemakkelijk werk vinden in eigen land. Vermoedelijk zocht hij afstand na zijn pijnlijke breuk met Muriël. Vijf jaar is een lange tijd voor een relatie. Ik wist al langer dat hij er niet graag over praatte. Hij bromde alleen dat Parijs met niets te vergelijken viel en al helemaal niet met het provincienest Gent. En hij noemde Parijs een fonkelende stad.

Ik nodigde Hanna ook uit voor het avondeten. Na afloop bood ze aan om de tafel af te ruimen. Daarna gingen we opnieuw op de sofa zitten en keken we over de lage vensterbank naar buiten. Het was al donker en de verlichting van de Sint-Pieterskerk wierp lange schaduwen tussen de kale fruitbomen van de abdijtuin aan de overkant van de Schelde. We zaten een tijdje te zwijgen. Hoewel ik dacht dat Paul zoals gewoonlijk na het eten afscheid zou nemen, zag ik dat hij op iets zat te broeden. En hij wisselde blikken uit met Hanna. Hoe hij het precies ter sprake bracht, weet ik niet goed meer. Maar hij begon over mijn broer Carlo. Dat kwam voor mij als een complete verrassing. Het was een onderwerp waar we het nooit over hadden, iets van een hele tijd voor zijn geboorte. En ik vroeg hem verbaasd hoe hij erbij kwam.

Paul keek naar Hanna en ze vertelde dat ze stage liep bij een productiehuis. De publieke televisie had aan een onafhankelijk bedrijfje de opdracht gegeven om een reeks te maken over het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er kwam heel wat research bij kijken.

Ze vroeg of ik wist wat het Onafhankelijkheidsfront was. Ik knikte wat beduusd en antwoordde dat het een organisatie was die tijdens de oorlog het verzet probeerde samen te brengen, over de partijen en over levensbeschouwingen heen, al was het zwaar aan de communistische partij gelinkt.

‘Het was een initiatief dat door de Duitsers zwaar in het vizier is genomen. In die tak van het verzet is lelijk huisgehouden, met veel aanhoudingen, opsluitingen in gevangenissen en concentratiekampen, en heel wat executies’, voegde ik eraan toe.

‘Paul heeft mij verteld dat je broer tijdens de oorlog bij de Revolutionaire Volksjeugd zat en ik ben bij mijn research op zijn naam gebotst, Karel Van Meurs,’ zei Hanna en ze keek mij vragend aan.

‘Carlo, wij noemden hem Carlo.’ Het klonk veel scherper dan ik wilde, maar ik schrok ervan dat het Paul had beziggehouden. Ik kon mij niet herinneren dat ik het ooit over de Volksjeugd had gehad, of over het feit dat Carlo lid was van de communistische partij en bij uitbreiding van het Onafhankelijkheidsfront. Zijn executie in Duitsland was in ons gezin door de jaren heen amper ter sprake gekomen.

‘Kan ik hierover bij gelegenheid een gesprek met je hebben? Ik ben trouwens ook op zijn verloofde gebotst. Régine dacht ik dat ze heette.’

‘Reine, ze heette Reine, niet Régine. Maar laat me erover nadenken, het is allemaal zo ver weg. Ik praat er niet graag over, ik word er alleen maar mistroostig van. En eerlijk gezegd: met de echtscheiding van Pauls vader heb ik deze dagen al genoeg op mijn bord.’

Op het eerste gezicht schenen ze het te begrijpen en ze hielden erover op. We hadden het nog over het uitzicht vanuit het appartement. Het was inderdaad uniek en ik zei nog maar eens dat ik mij daardoor kon verzoenen met de uitgeleefde toestand van het gebouw.

Toen stonden ze op en zeiden dat ze maar eens moesten gaan. Ik bleef na hun vertrek nog lang in het donker zitten, overwelddigd door gedachten die ik liever niet had. Het was mijn eigen fout, mompelde ik. Herinneringen komen hevig terug als je ze angstvallig ontloopt.

De volgende dag was zondag. Ik leunde tegen de vensterbank en zocht troost in de warme beker koffie in mijn handen. In de vroege ochtend was ik helemaal ontdaan wakker geworden. Ik moest mij

uit een droom vechten waarin ik in een veld stond achter de villa van Reines ouders in De Pinte. Het was oorlog, ik was voor in de twintig en ik danste in een wolk van dwarrelende tinfoolie, zilveren linten antiradarsneeuw die afstaken tegen het rood van de avondzon. Aan de horizon verdween het vliegtuig vanwaaruit ze in bundels waren gegooid. Ze waaierden uit boven de velden in een schitterende zomerse sneeuwbus. Ik danste vooruit, opzij, achteruit, ik probeerde de swing uit en telde mijn passen, draaide om mijn as en begon opnieuw bij elke vergissing. Maar dit was geen danszaal met een gladde vloer. Ik struikelde over kluiten aarde, over stenen en stoppels in het maaiveld en trapte met mijn zondagse schoenen in plassen. Ik botste tegen mijn vriendinnen Reine en Gysèle aan, twee zwarte gedaantes die ploeterden in de modder tijdens een macaber feestje vol giechelende opwinding en die net als ik moeite hadden om hun evenwicht te bewaren. We grepen naar de glinsterende stroken in de lucht en raapten ze op uit de donkere voren. De wolk met antiradarsneeuw werd dicht en ik verloor de anderen uit het oog, opgeslokt door duisternis waaruit ik kort wakker werd.

Ik viel weer in slaap en toen stond ik midden in een slagveld. Het water in de plassen begon te trillen, de weerspiegeling van de wolken rimpelde, rondom werd alles heldergroen door tientallen suizende lichtkogels. Ze veranderden in rood. Bommen vielen op wat het station van Merelbeke leek. Ik zag ze in de kruisende zoeklichten, onder het angstaanjagende gedonder van vliegtuigmotoren. Ik gleed uit, viel languit op mijn rug in de modder en maakte mij zorgen om mijn zondagse jurk. Daarna zakte ik weg in een kuil die veranderde in een kist met luchtgaten in het deksel. Zwarte aarde regende naar binnen.

Uit dat beklemmende gevoel was ik met een schreeuw wakker geworden. Met de intense gekleurde droom was ik goed vijftig jaar terug in de tijd. Hij kwam zonder meer voort uit het gesprek met Paul en Hanna.

Tijdens de oorlog verzamelde ik met mijn vriendinnen inderdaad antiradarsneeuw, de metaalstrookjes waarmee de Engelsen de radars van de Duitsers verstoorden. Bij de bevrijding in september 1944 leerden we van een Engelse soldaat hoe zij die strookjes noemden. We waren met ons drieën de straat op gegaan om te flaneren, met bloemen in het haar en rokjes die we van de blinkende lintjes hadden gemaakt. ‘Chaff’, zei een soldaat die we voorbijliepen en hij wees naar onze rokjes en daarna naar de lucht. ‘Chaff’, herhaalden we en we dansten de aanzet van een jitterbug waarop we hadden geoefend in de achterkamer van de verfwinkel van Gysèles ouders. De soldaat stelde zich voor als Ralph en vroeg ons mee naar de tenten die het Engelse leger had opgeslagen tussen de bomen van de Begijnhoflaan. We kregen er chocolade, kauwgom en sigaretten van Player’s. In de tent rook het naar mannen, tabaksrook, cornedbeef en benzine. En naar sinaasappelen.

De vrolijkheid rond de bevrijding was in het echte leven maar van korte duur. De oorlog bleek nog lang niet voorbij, er vielen nog bommen op Gent en mijn verloofde Richard was nog altijd verplicht tewerkgesteld in Duitsland. Het duurde daarna nog een jaar voor we vernamen dat Carlo geëxecuteerd was.

Maar vooral de kist met luchtgaten uit de droom was heel beangstigend en bracht mij van m’n stuk. Gedurende de oorlog werd gefluisterd dat de Gestapo ondervraagden urenlang in kisten op sloot, waarbij de slachtoffers buiten zichzelf raakten van paniek en ademnood. Het idee dat Carlo dit moest ondergaan tijdens ondervragingen door de Gestapo was voor mij nooit te verdragen geweest. Maar al het ondenkbare was al een eeuwigheid mogelijk en over niets hadden we met de familie zekerheid gehad. Er was alleen het verhaal van een medegevangene die Carlo bewusteloos en op een baar had zien terugbrengen naar zijn cel. Als dit mijn broer overkomen was, dan was het nog maar het voorspel van wat hem later in Duitsland te wachten stond. Ik wist eigenlijk nog altijd maar heel weinig. Behalve dat wat we konden opmaken uit de

schamele briefjes die uit de gevangenis waren gesmokkeld en die eind februari 1942 opdroogden, zowat twee maanden na zijn arrestatie. Eén keer hebben mama en ik hem kort mogen bezoeken met toestemming van de Gestapo, een zogenaamde *Schein*. Maar er ging geen enkele troost van uit. Carlo was enorm vermagerd en hij sprak zeker niet de waarheid. Mama zei het alsmaar opnieuw: ‘Hij wilde ons sparen, ik zag het in zijn ogen.’

Een paar dagen na de droom rinkelde de telefoon. Ik nam op in de verwachting dat het Paul was. Ik had geoefend op wat ik zou zeggen voor het geval hij de vraag van Hanna zou herhalen en ik ademde diep in. Al hoopte ik vooral dat het niet meer ter sprake zou komen.

‘Spreek ik met Suzanne?’

Een vrouwenstem in een vertrouwd timbre, met een licht Frans accent. In mij stond een donkere gestalte op die met geweld korenaren uit een veld rukt. Het beeld kwam van diep, met wortel en al.

‘Reine, het is Reineke, weet je nog?’

Het duurde te lang voor ik antwoordde. Al die tijd bevond ik mij met de ogen dicht in het veld achter de villa in De Pinte.

‘Natuurlijk weet ik nog wie je bent, Reine.’

‘Het moet met mijn huwelijk geweest zijn dat we elkaar voor het laatst zagen,’ zei ze.

‘Zoiets moet het zijn. Hoe gaat het met jou? En met je man?’ vroeg ik.

‘Marcel is twee jaar geleden gestorven, heel onverwacht.’

Ik vroeg mij ontzet af hoe ik zoiets vergeten kon zijn. Maar Reine zei dat de begrafenis van haar man in intieme kring was geweest.

‘Er was alleen een kennisgeving in de krant en zoiets kun je gemakkelijk over het hoofd zien. Ik heb er nog altijd veel verdriet van. Na alles wat er met Carlo gebeurde, was er met Marcel ein-

delijk rust in mijn leven. Hij was een goede man. Hoe gaat het met je Richard?’

‘Dat is een lang verhaal dat misschien beter is voor een ander moment.’

‘Wat zou je ervan vinden als ik een dezer dagen op bezoek kwam?’ vroeg ze. En ze vertelde dat ze naar zee was verhuisd en dat haar moeder nu bij haar inwoonde.

Ik werd plots overspoeld door de gedachte dat het telefoontje niet uit de lucht kwam vallen, dat het bijna verband moest houden met de vraag die Hanna mij had gesteld. Had ze niet gezegd dat ze Reine op het spoor was gekomen?

‘Binnenkort is het Carlo’s verjaardag,’ zei ze. ‘Misschien is dat een goede gelegenheid. Ik ben op die dagen altijd meer met zijn dood bezig.’

‘Ik ook, niet te geloven dat het bijna veertig jaar geleden is. Misschien kun je op zijn verjaardag zelf komen, de zeventwintigste valt op een zondag. Toen mama nog leefde, gingen we op die datum naar het graf. Zou je moeder meekomen naar Gent, denk je?’

‘Nee, ik denk niet dat dat een goed idee is. Carlo was destijds ook niet haar beste vriend. Maar zondag is goed, ik kom met de trein.’

‘Goed dan, ik kom je halen op het station.’

De gedachten aan mijn broer liepen doorgaans vast op één gerepeteerde zin, zoals ik die na de oorlog tegen de politie had uitgesproken en ondertekend in het proces-verbaal: ‘Ik wil mij uitdrukkelijk onthouden hierover inlichtingen te verstrekken, omdat het zeer pijnlijke herinneringen oproept.’

De formele woorden vormden een solide bescherming in mijn hoofd, een bezweringsformule die ik soms herhaalde en die als een dijk het zicht op het verleden afdekte. Maar tegen de hoge golfslag van de vraag van Hanna en het telefoontje van Reine schoot het zinnetje tekort.

© 2024 Manteau / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen
en Inge Sierens

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Utrecht
www.newbookcollective.com

Eerste druk oktober 2024

Omslagontwerp: Leen Depooter – quod. voor de vorm.
Coverbeeld: © Tapani Huovinen/Millennium Images, UK
Opmaak binnenwerk: Ready2Print

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 4156 8
D/2024/0034/340
NUR 300